

הצללה חיצונית של COLT, להשיג ב"פרומט"

הצללה חיצונית של ארדן, "הבית החכם"

| אהוד רז |

הנה פתחתי חלון

ה

תריסים הם ללא ספק המוצר העיצובי המושך מין ביותר בתולדות העיצוב הישראלי. די במבט חטוף על הרחוב כדי להבין עד כמה מסנני השמש הפלסטיים האלה מכערים את הגוף האורבני המקומי באופן שלא מותיר בפנינו שום ברירה, אלא לתעב אותם. בקרב חובבי האסתטיקה למשל, מושגים כמו "תריסול", "תריס נגלל" או "רפפות", עשויים ים לעורר צמרמורת, לא פחות.

אלא שאם נביט על התריס בעין אובייקטיבית וללא דעות קדומות, נגלה שמדובר במוצר חכם, כמעט גאוני. התריס הינו מוצר ארכיטקטוני ועם זאת סטנדרטי. מהד גיטא, הוא יכול להימכר למשפצים ומעצבים כמוצר מרף לכל דבר (כלומר מתוך קטלוגים, כמו מוצרים אחרים) מאידך גיטא, בחירת התריס תיעשה על ידי הארכיטקט או המעצב, זאת על מנת שחזית הבניין תישאר אחידה.

חומת מין

במהותו, התריס הוא וסת אקלימי של גשם, טמפרטורה ואור. איבוד מכאני המאפשר לנו לשלוט בתנועת האוויר החם/קר מתוך החדר החוצה ולהפך, וכן לגבי האור. ניתן לומר כי התריס הוא מעין צמצם אור וחום הנמצא בתווך שבין פנים הבית לחוץ.

עקרון הפעולה הפשוט והחכם של התריס מזכיר במידה רבה את שיטות הקירור שהיו ועודן נהוגות בארצות מדינות רמות שונות. הרי חשיפת חלל המגורים לאור שמש ישיר יגרום לעליית הטמפרטורה ולאובדן לחות בתוך החדרים, מה שיהפוך את החדרים לכבשן לוהט. במרוצת השנים

פיתחו תושבי האזורים החמים שיטה חכמה לוויסות הגורם מים האקלימיים החיצוניים. הם בלמו את חרירת אור השמש ואפשרו כניסת רוח צוננת אל החלל באמצעות בניית קירות עבים עשויים מחמר (כמו בבנייה הערבית בארץ, למשל). מה שיצר מיקרו אקלים צונן יחסית לתופת הלוהט שם בחוץ. השיטה היתה פשוטה למדי: בחלונות שובצו גלילי חרס גדולים זה על גבי זה, כמו ערמת צינורות, באופן כזה שהיה ניתן להציץ מהחלון רק בזווית שטוחה. אור חדר אל החלל רק בשעה שהשמש היתה בקו האופק, כלומר בשעות השקיעה או הוריקה, הקרירות יחסית. מדיירי הבית נחסכו קרני השמש הישירות והשורפות של שעות אחר הצהריים והרוח, הזורמת במקביל לקרקע, חדרה דרך צינורות החרס וקיררה את החלל.

בחבל הארץ שבו אנו חיים, התריס הוא אלמנט ארכיטקטוני שהוא לא פחות מקרש הצלה. בחורף הוא מגונן על החלון מפני הגשם והברד, ובקיץ הוא מציל אתכם מסכנת צלייה. נסו לדמיין את חדר השינה שלכם ללא תריס בחורש אוגוסט. בחלון פתוח לרווחה תיכנס רוח אומנם, אך השמש תבטל את יתרונות הרוח ותבשל אתכם חיים. וילון אטום עשוי לחסום את האור והאוויר, אך הוא לא יבודד אתכם מהחום המשתולל בחוץ. התריס, לעומת זאת, בעודו פתוח למחצה, יחסום את האור הישיר ולאפשר לרוח לחדור פנימה, והנה לכם הסבר להצלחתם הפנומינאלית של התריסים בארץ.

בשנותיה הראשונות של המדינה, הותקנו תריסים חיצוניים עשויים מבטון או אסבסט. מבנים ציבוריים דוגמת בתי חולים או בתים פרטיים צוידו בתריסים מסוג

זה, שרק הגבירו את נוכחות הקווים האנכיים והניצבים והעשירו את הקומפוזיציה ישרת הקווים של סגנון הבאוהאוס הפופולארי. "התריסים תפסו כאן, משום שמדובר במוצר אחד המכיל את כל הפתרונות", אומר יוסי פרידמן, מהארכיטקטים המובילים בארץ. "הוא מגן מפני פגעי האקלים וגם מפני מציצנים ופולשים. חלון זכוכית לא מעניק ביטחון כמו תריס. התריס הסגור משמש כחומה. לא ניתן לראות דרכו, ויש תחושה שאי אפשר לפרוץ אותו".

– כיום קיימים בשוק תריסים עם שלדת מתכת, פורגים גיפ שעליהם מורכב התריס. בעבר לא היו פיתוחים כאלה, איך הבית היה אז מוגן?

"מבחינה פסיכולוגית, נראה כי קשה יותר לפרוץ תריס. מדובר על תקופת טרום האזעקות ומוקדי ההגנה. התריס העניק שכבת הגנה נוספת ותחושה של ביטחון. היום הבתים מצוידים באזעקות, כך שהתריס לא עושה את עבודת ההגנה ומה שנותר הוא האפקט הפסיכולוגי. מי שבודק את נושא התריסים לעומק ומבחין מה הפונקציה המדויקת לה הם נדרשים, מכין שאין צורך בתריס כמגן. הוננים החדשים של התריסים מתייחסים יותר לאור ופחות להגנה. יש למשל תריס רפפות ונציאני, שנתון בין שני לוחות זכוכית, כלומר חלון כפול עם תריס בתוכו".

מרסות והתרסות

לא פחות חשוב הוא עניין האור. לתושבי אירופה, בעיקר הצפונית, יש אולי ארכיטקטורה ובגדים נהדרים, אבל בענייני אור, יש להם במה לקנא בנו. על מנת לחפות

תריסי עץ של ארון, "הבית החכם"

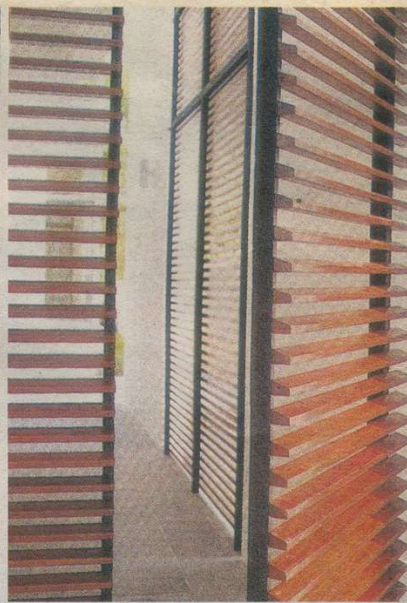
הצללה חיצונית של GUTHRIE DOUGLAS, להשיג ב"מרומט"

אינטרנובה של עילית

תריס וניציאני של אורגון

תריסי עץ, מתוך הספר "מודרני וטבעי" (הוצאת "כנרת")

הבלתי ייאמן קורה: התריסים חוזרים לזירה העיצובית והפעם במהדורה נוסטלגית ומצודדת יותר. אהוד רז, חסיד תריסים מושבע, עושה סדר בדברי הימים של התחום וחורץ כי מדובר באלמנט עיצוב גאוני. לא פחות

בגמישות תפעולית גדולה יותר ומעניק למשתמש בו וריאציות רבות תפקוד.

את ענף התריסים העכשוויים ניתן לחלק לשלוש קבוצות עיקריות: התריס הנגלל – גרסה מוקדמת, אך שורדת ויעילה. התריס מורכב מפסים הנגללים כלפי מעלה על קורה שנמצאת מעל משקוף החלון או הדלת. באזור החרי בורים שבין פסי התריס יש חריצים עגולים, המאפשרים כניסת רוח וקרני אור צרות היוצרות אפקט תאורה חלומי בשעות מסוימות. בעבר נפתחו ונסגרו התריסים האלה באמצעות רצועה בצד החלון, היום הם מצוידים במנוע חשמלי שקט. תריס הרפפות – גרסת הרפפות השכילה לנצל את אפקט ההצללה של העולם הישן. התריסים נתר נים בתוך מסגרת חלון וניתן לשנות את הווית שלהם, מה שמעניק שליטה בכמות הרוח או האור שנכנסים. הצלונים – משפחה המשלבת בין תריס מכאני לוויילון. הצלונים מעניקים פתרון תאורה רך ועל פי רוב הם משמשים למטרת הצללה. יתרונם המרכזי הוא ביפוי המבני המתקדם שלהם, בפוטנציאל הטכנולוגי שלהם ובשפע החומרים שמהם ניתן לעצב אותם.

פגיעה באחידות

דפוסי החיים המודרניים, כאמור, נטרלו את מעמדם ותכליתם של התריסים. הצורך בחסמי אור/חום מכאניים פחת נוכח בקרת האקלים החשמלית המצויה כמעט בכל בית. אך אליה וקוץ בה. המזגן אומנם מחמם ומקרר את החלל, אבל הוא אינו מסנן את קרני השמש שנכנסות דרך החלל, וכך פועל המזגן שעות נוספות ומכובד אנרגיה.

על המחסור הכמעט תמידי באור שמש טבעי, מצוידים הבתים באמצעות הקור בוויילונות בלבד, המשמשים כדקורציה ומסכי הסתרה. באזורי הכפר מנסים לדלות כל פיסת שמש, כך שמנגנוני סינון אור וחום בארצות אלו לא ממש הכרחיים.

הישראלים, לעומת זאת, למדו באמצעות התריסים לשלוט אקלימית ועיצובית בשמש הקופחת. קרני השמש חודרות דרך חרכי התריסים ואלו מסננים ומעצבים אותן. כלנו מכירים את אפקט האור המפוספס על הקירות בסמוך לתריס, ואת השתנות מיקום וטיב האור לאורך היום.

ברבות הזמן, גויסו התריסים למטרות עיצוביות כער רות, כמו "המרפסת הסגורה". בעבר נטול הטלוויזיה והמר גן, נהגו ישראלים לפוש מהיום המרפך במרפסות. עידן המזגן הפך את המרפסת לשטח בלתי שמיש, קולט אבק ושמנוצצ. הגורם הנוחה נסגרה וכך זכה הבית בחדר נוסף; אלא שהשגת אישורים לתוספת בנייה אינה עניין קל, נעים וזול, ובמקום קירות נהגו להתקין תריסים. בתוך הבית, הפתרון הזה לא היה נראה ממש גרוע, אולם מבחוח כל הקונסטרוקציה הזו נראתה זוויתית. לא נותרו כמעט מרפסות פתוחות ופני הבניינים הושחתו לבלי הכר. כל דייר בחר את התריסים על פי כיסו וטעמו האישי, זאת מבלי לתת את הדעת על הפסיפס המבחיל שהחל מתגבש בחזית הבניין. שמש של התריסים הוכתם לעד.

התריסים המודרניים הם למעשה גרסה משוכללת של וסת החום והאור הקודם. ביחס למסגרת החום הנייחת מחמר, שבה השתמשו אנשי המדבר, ניתן התריס העכשווי

יוסי פרידמן:
"התריס מן
פני פנעי
האקלים וגם
פני מצינים
ופולשים. חלון
זכוכית לא
מעניק ביטחון
כמו תריס.
התריס הסגור
משמש כחומה.
לא ניתן לראות
דרכו, ויש
תחושה שאי
אפשר לפרוץ
אותו"

הנה פתחתי חלון

המשך מעמ' 21 ▶▶

מעבר לחוכמה הפונקציונאלית של התריסים, ניתן לראות בהם מנגנון הידוע לסנן החוצה את גורמי האקלים הטורדניים ולהכניס את הטובים פנימה. "תריס סגור הוא מגן ממשי מפני שמש וגשם", אומרת אדית ברון, ארכיטקטית ומעצבת פנים, שעיצבה בין היתר את אולם האירועים "מוסקט" בראשון לציון. האולם מאובדן בתריסי ענק עם תאורה מלאכותית מאחוריהם, מה שיוצר אפקט אור יום בזמן האירועים בלילה. "זהו חוצץ מכאני שלארכיטקטים ולאדריכלים יש אנטי נגדו", אומרת ברון. "הם יעדיפו תמיד את גרסתו המינימאלית, כלומר – כמה שפחות נוכחות. מטרת מתכנן הבית היא לשמור על חזית בניין אחידה ונקייה, וכשכל דייר בבניין פותח או סוגר את התריס, זה פוגע באחידות".

פתרון חכם וזול

בבואכם לרכוש מערכת תריסים חרשה, מוטב כי תתכננו היטב את המהלך. ההוצאה הכספית הכרוכה בחידוש מתחם החלונות הפרטי עלולה להיות גבוהה ביותר, לכן יש לבחון את תנאי השטח הרלוונטיים ולשאול שאלות מהותיות. פרידמן ניארת לספק את התשובות.

– איפה רצוי להתקין תריסים?

"ראשית יש להתחשב בכיווני הבנייה. אם החלונות האמורים פונים מערבה, יש לשקול התקנת תריסים. הצד המערבי חשוף לשמש אחר הצהריים הקיצית ולגשם בעונת החורף, וההגנה מפניהם נחוצה שם. גם החזית הדרומית מוצפת בשמש, לכן היא הבאה בתור".

– מהם השיקולים העיקריים שיש לקחת בחשבון בשרוצים להתקין תריסים? "יש פתרונות אלטרנטיביים וקלים יותר כמו מצלילים, תריסי רפפות עדינים ותריסים פנים-חלוניים. אך בל נשכח כי תריס סגור בשעות החמות יחסוך באנרגיה. לרעתי, השיקול העיקרי הוא אסתטי. מי שגר בתוך העיר ומחלוננו נשקף קיר הבית הסמוך, יוכל ליצור סוג של אשליה. בתריסי רפפות למשל, הוא יוכל לשנות את זווית הרפפות ואז הוא יראה רק שמים. כשחיים בסביבה צפויה, חשוב כמה אתה רואה וכמה אתה נראה, לפני חישובי ניצול האנרגיה. אבל בסך הכל, זהו פתרון חכם וזול יחסית".

– מה לגבי תריסי העץ, שחזרו לאופנה?

"התעשייה מתקדמת כל העת. בתחום תריסי המתכת, בעיקר מאלומיניום, יש כל הזמן חידושים, כך שהגהיה אחר תריסי העץ היא בעיקר נוסטלגית. מלבד זאת, קיימים בשוק דגמים של תריסי עץ שמצריכים אפס טיפול ומגיעים במראה טבעי, שהוא העדיף מבין כולם. בבתים המיועדים לשימור למשל, משתמשים בתריסים עשויים עץ טבעי. באירופה קוראים להם 'ונציאנים'. מדובר בתריס דו כנפי שנפתח כלפי חוץ".

טווח מחירי התריסים הוא עצום. ישנם מאות דגמים בשוק התריסים הפנימיים (צלונים), הנגללים, הרפפות, המסורגים, ועוד כמה סוגים המשלבים בין הסגנון נות השונים, והם מגיעים במגוון חומרים ואיכויות. אז איך יודעים כמה כסף כדאי להשקיע? "המגוון רחב מאוד, וכך גם טווח העלויות", אומר פרידמן. "אבל החישוב הכללי הוא שעלות התריסים צריכה להישאר בין עשרה ל-15 אחוז מסך עלויות השיפוץ".

ובכל זאת, הנה כמה מחירים מומלצים לדוגמה:

תריס נגלל: החל מ-130 שקל ועד 330 שקל למטר רץ.

תריס רפפות: החל מ-165 שקל ועד 470 שקל (לרפפות עץ) למטר מרובע.

צלונים: החל מעשרות שקלים בודדים ועד מאות שקלים למטר מרובע.

– מדוע בבתי מלון אין תריסים?

"מטרת הנופש היא לראות כמה שיותר את הנוף מהחלון. והתריסים, מה לעשות, מסתירים קצת. בבתי מלון נוהגים להשתמש בוילון רב שכבתי הכולל שכבה אטומה לאור, ומעליה עוד שתיים שלוש שכבות של בד דקורטיבי ובר שקוף למחצה".
הצלתם המשוגשת של התריסים תלויה במידה רבה בסך היתרונות שלהם, הצלחה אשר הובילה לאינפלציה בנוכחותם בערי הארץ. צורתם מעוררת מחלוקת, ואולי אפילו שאט נפש בקרב אנשי הטעם, אבל במציאות האקלימית שלנו, אין לנו ברירה אלא להיכנע להם: או לפחות להודות כי מדובר במסנן האור היעיל והטוב ביותר.

ehudr@maariv.co.il